

Kommunens forhold til private vannverk

Kommunale hovedplaner, godkjenning, tilskudd og samarbeidsformer mellom private vannverk og kommunen

Av Christen Ræstad

Christen Ræstad er sivilingeniør og har eget konsulentfirma

Innlegg på seminar
i Norsk Vannforening 5.mars 1998

Utgangspunktet for privat vannforsyning

Privat vannforsyning har lange tradisjoner i Norge. For å dekke grendas behov ble det foretatt utbygging på dugnad med nærliggende vannforekomster som kilder. Mange hevder at første forutsetning for å kunne bli ordfører i kommunen, var at du hadde vært formann i det lokale vannverket. Tusenvis av kilometer med vannledninger er lagt i privat regi og store verdier er skapt lokalt gjennom dette arbeidet.

Mange private vannverk har gamle og nedskrevne anlegg. Når også driften i stor grad er svært enkel og i noen grad er basert på dugnadsinnsats, kan de private vannverkene operere med langt lavere årsgebyrer enn den kommunale vannforsyningen.

Etter hvert som kravene til vannforsyningen økte, ble de lokale løsningene

ofte for dårlige. De lokale kildene hadde for dårlig sikring, vannbehandling manglet og vannverket hadde ikke den nødvendige kompetansen. Misfarging av vannet, avbrudd i forsyningen pga frost eller tørrlagt inntak var svakere man tidligere aksepterte, men ikke vil godta i dag.

I mange tilfeller kan de private vannverkene selv sørge for bedre forsyning, Det kan bores etter vann eller velges vannkilder som krever liten vannbehandling.

De private vannverkene la seg ofte på lavere ambisjonsnivå enn den kommunale vannforsyningen. Det er typisk at abonnenter i et sameie har en langt høyere tålegrense for å akseptere feil og svakheter enn det de samme innbyggerne krever av kommunen, særlig hvis også årsgebyret for vann er høyere i kommunen. På denne bakgrunn er det mange private vannverk som ikke tilfredsstillter dekning av reservevannforsyning, brannvannsdekning, korrosjonskontroll osv.

Stordrift og solidaritet

Vannforsyning er et naturlig monopol. Det er med andre ord utelukket at man kan ha flere ledningsnett for alternativ forsyning til hver enkelt abonnent. Økende ambisjonsnivå gir økende kostnader, med økende behov for utjevning på flest mulig brukere. Her kommer solidaritetsprinsippet tungt inn, ved at kommunen vanligvis betraktes som utjevningseenheten. Solidaritet og utjevning av kostnader innenfor hele kommunen er i stor grad forenlig med selve eksistensgrunnlaget for å ha en kommunen som tjenesteytende organ.

Med sin historikk er mange private vannverk ikke villige til å ta spranget fra sin "klare seg selv"-situasjon over i stordrifts- og utjevningstankegangen som er grunnlaget for den kommunale vannforsyningen. De private vannverkene mangler i mange tilfeller tro og vilje til å akseptere at den kommunale vannforsyningen er bedre. Ofte medfører kommunal overtagelse en kraftig økning i vanngebyret som for mange anses som "uspiselig". På denne bakgrunn er motstand mot kommunal overtagelse heller regelen enn unntaket.

Skal kommunen bry seg ?

Det er vannverkseieren som har ansvaret for at vannforsyningen er tilfredsstillende. Det er heller ikke noe krav eller mål at all vannforsyning skal være kommunal. De fleste problemene med dårlig vannforsyning er heller ikke livstruende eller helsemessig alvorlige, sammenliknet med for eksempel dårlig trafikksikrede skoleveier osv.

På denne bakgrunn er det mange kommuner som ikke bruker ressurser på de private vannverkene, heller ikke i sine hovedplaner for vannforsyningen. Eneste kommunale medvirkning skjer i mange tilfeller kun når private vannverk har fått så store problemer at kommunal overtagelse er eneste utvei. Mange kommuner fører derfor en politikk overfor private vannverk preget av "Vent til du blir spurt om å hjelpe !"

Det bør være et kommunalt mål at vannforsyningen i kommunen skal være tilfredsstillende, uansett om vannforsyningsansvaret er kommunalt eller privat. De små vannverkene er ofte dårligst, hvilket tilsier et økt kommunalt engasjement, enten fra helseetaten, næringsmiddeltilsynet eller teknisk etat. Uansett bør kommunen i sin hovedplan for vannforsyning foreta en grov vurdering av vannforsyningsstandarden i områder med privat vannforsyning. Ut fra dette kan det være aktuelt for kommunen å tilby ulike former for bistand, for eksempel informasjon, kontrollprøvetilbud fra næringsmiddeltilsynet, tilskudd til tiltak eller medvirkning i planlegging og vurdering av aktuelle løsninger.

Det kommunale solidaritetsprinsippet støttes både av lovverket og tilskuddsordningen.

Solidaritetsprinsippet som ligger bak den kommunale tankegangen, er også nedfelt i plan- og bygningslovens § 65. Her kan kommunen føre fram ledninger til nye områder og kreve at hus langs ledningen knytter seg til.

For at det skal gis statlige vannforsyningsstilskudd fra Program for vannforsyning til private vannverk, stilles det også en rekke vilkår som gir sterke kommunale føringer på tilskuddsvilkårene. Foruten å tilfredsstillе drikkevannsforskriftens krav må også:

- Det private vannverket må være i overensstemmelse med kommunal hovedplan
- Kommunen yte et tilskudd på minst 10 % av investeringene
- Årsgebyrer være på samme nivå som kommunen
- Det private vannverket må ha vedtekter som muliggjør kommunal overtagelse

Det siste punktet har man vært noe fleksibel på ved tilskuddsvurderinger

Relevant lovverk

De viktigste lovparagrafene er:

- Drikkevannsforskriften med krav om godkjenning og vannkvalitet og henvisningen til hovedplan i § 7 og merknaden til § 7.
- Plan og bygningslovens § 65, med tilknytningsplikt til kommunalt nett og tilfredsstillende vannforsyning som vilkår for byggetillatelse
- Oteigningslovens § 2 - pkt 47 som åpner for adgang til ekspropriasjon av vannforsyningsanlegg dersom nytten er større enn ulempene

Drikkevannsforskriften er hjemlet bare i helse og næringsmiddel-lovgivningen. Fordi drikkevannsforskriften ikke er hjemlet i plan- og bygningsloven, og fordi drikkevannsforskriften ikke eksplisitt krever at

områder skal sees under ett, må kommunen godkjenne private vannverk som er helsemessig betryggende, selv om det kan være i strid med den kommunale hovedplanen at området skal ha privat vannforsyning. Her er det interessant å sammenlikne vannforsyningen med avløpsektoren:

Vannforsyning

Drikkevannsforskriftens § 7 henviser bare til plan- og bygningsloven, men i merknaden til § 7 omtales hovedplanen: "En slik helhetlig plan bør legges til grunn ved godkjenning etter denne forskriften". Dette er imidlertid ikke av juridisk betydning. Konsekvensen blir dermed at vannverk som tilfredsstillе drikkevannsforskriften må godkjennes selv om de strider mot den kommunale hovedplanen.

Avløp:

Forurensningslovens § 11 setter krav om områdevisе vurderinger:

"Forurensningsspørsmål skal om mulig søkes løst for større områder under ett og på grunnlag av planer. Hvis virksomheten vil være i strid med planen, kreves planmyndighetens samtykke."

Konsekvensen av dette er at gode lokale avløpsløsninger avvises hvis helheten blir dårlig.

Det er etter min mening et behov for å harmonisere disse reglene slik at de blir prinsipielt like for vannforsyning og avløp. Det er ingen grunn til at man skal gjøre helhetshensyn gjeldende for avløp, men ikke for vannforsyning.

Søk å oppnå frivillig samarbeid mellom kommunen og de private vannverkene.

Min erfaring er at kommunal medvirkning ikke lar seg tvinge igjennom, selv om lovverket har visse paragrafer som nevnt foran. Rådene til de private vannverkene må derfor bli:

Søk samarbeid med kommunen, f.eks:

- Medvirkning i hovedplanarbeid
- Gjensidig reservevannforsyning
- Reservedeler, materiell
- Driftsbistand

Tenk langsiktig, still selvkritiske spørsmål:

- Er vannforsyningen sikker nok ?
- Kan byggeplaner realiseres ?
- Er vi fornøyd med vannforsyningen ?
- Har vi kompetansen ?

Den kommunale innsatsen bør prioritere de områdene som har åpenbare helsemessige problemer

Vi trenger de private vannverkene ! Kommunen må konsentrere seg om de store enhetene

Borhull og andre teknisk enkle løsninger er fullgode og driftssikre, uten at kommunal overtagelse eller medvirkning er nødvendig. Kommunen bør derfor også være tilbakeholden med å foreta tvangstilknytning, samtidig som det er viktig å skape motivasjon og forståelse for at kommunen ikke kan føre fram kommunale ledninger og samtidig akseptere at hus tett inntil ledningen opprettholder egen vannforsyning.

Mange kommuner, særlig de minste kommunene, har lite å tilføre områder med privat vannforsyning. Kommunen mangler ofte både penger, kompetanse og ikke minst en samlet strategi for hva man ønsker. Dette er et svært dårlig utgangspunkt for å forsøke å påtvinge private vannverk en kommunal overtagelse. Det beste i en slik situasjon er å finne fram til fornuftige, frivillige samarbeidsordninger på kort sikt, og utvikle dette til en mulig kommunal overtagelse på sikt.